

Učiteljski

TOVARŠ.

Izhaja
1. in 15. dne vsakega
meseca na celi pol.

List za šolo in dom.

Velja
za vse leto 2 gl. 50 kr.,
za pol leta 1 gl. 30 kr.

List 14.

V Ljubljani 15. julija 1871.

Tečaj XI.

Meščanske šole.

O meščanskih šolah se pri nas v prvič bere v državni šolski postavi 14. maja l. 1869., in sicer sledeče: „§. 17. Meščanska šola ima nalogo, da mladini, ki ne hodi v srednje šole, pomore k večji omiki, kakor to ljudska šola po svojem namenu more storiti.

Nauki teh šol so:

Veroznanstvo, jezik in spisje, zemljepisje in zgodovina s posebnim ozirom na domovino in njeno ustavo, prirodopisje, prirodoslovje, računstvo, geometrija, knjigovodstvo, risanje s prosto roko, geometrično risanje, lepopisje, petje in telovadba; za dekleta: ženska ročna dela in nauk o gospodinjstvu.

Na nenemških meščanskih šolah naj se dá priložnost, da se mladina tudi uči nemškega jezika.

Z dovoljenjem deželne šolske gosposke more se v meščanske šole vpeljati tudi neobligatni nauk v kakem tujem živočem jeziku.

§. 18. Tistim, ki šolo vzderžujejo, je prepuščeno, da morejo tudi navadno ljudsko šolo tako vravnati, da rešuje nalogo meščanskih šol.

V takih primerljajih ima šola osem razredov.

Napraviti se pa tudi morejo samostojne trirazredni meščanske, ktere se naslanjajo na 5. razred ljudskih šol.

§. 19. Določbe v §§. 4 — 8 in 10 — 14. (postave od 14. maja 1869 zastran ljudskih šol) imajo s sledečimi premembami tudi veljavo za meščansko šolo:

1. V trirazrednih meščanskih šolah mora se mladina skozi in skozi, v osemrazrednih meščanskih šolah pa le v zgornjih razredih po spolu razdeliti.

2. Po mogočnosti naj se postavijo lastni veroznanstveni učitelji.

3. Učiteljski zbor izvoljuje iz dovoljenih knjig potrebne učne in berilne knjige; tudi mora ta predlagati deželnemu šolskemu svetu vpeljavo novih učnih in berilnih knjig.

4. Odgovorni učitelj šole ima naslov „vodja“. Tako govori državna postava o meščanski šoli.

Kakošne postave so pa dežele v tej zadevi sklenile?

Vladni predlog zastran postave o napravljanji in vzdrževanju ljudskih šol je o meščanskih šolah veleval, da v vsakem šolskem okraji naj se najmanj ena meščanska šola ustanovi. Kaj so deželni zbori k temu rekli? Vladino načelo so bili na tanko in nepogojno sprejeli deželni zbori:

Dolenje avstrijski, koroški, predarelski in dalmatinski. Pervi je verh tega tudi določil, da v zvezi s temi šolami bodo obertnijske ali kmetijske učilnice.

V deželnih postavah goriških in istrijskih se ta določba tako-le glasi: V vsakem šolskem okraji naj se napravi po možnosti (!) naj manj ena samostojna meščanska šola ali pa v zvezi z ljudsko šolo.

Deželne postave na Českem in v Šleziji tirjajo, da naj bode vsakem političnem opravičnem okraju ena meščanska šola.

Za Moravsko se je dotični paragraf vladinega predloga tako preuredil, da meščanska šola naj bode le v tistih okrajih, kjer še nobene realne šole ni.

Deželne postave v gorenji Avstriji, v Salcburškem in Štajerskem pa pravijo, da naj deželni zbori vselej posebej določujejo kraj, kjer se ima napraviti meščanska šola, in potreben denar, s katerim se more ustanoviti in vzdrževati.

Zastran vzdrževanja meščanskih šol veljajo po vseh deželah tiste določbe, kakor zastran ljudskih šol. Kjer vzdržujejo srenje ljudske šole, tam bodo tudi za te šole tudi le srenje skerbeti morale. Če je to dolžnost več okrajev, prevzamejo tudi ti skerb za meščanske šole.

Za meščanske učitelje je vlada odmerila 600 gold. najnižje letne plače. Skoraj vse dežele so potem taisto sklenile.

Štajerska pa je meščanskim učiteljem dovolila 700 gold., gorenje Avstrijsko celó 800 gold.; le dolenje Avstrijsko samo 500 gold. Ravnatelji meščanskih šol imajo tisto doklado za svoja opravila, kakor ravnatelji ljudskih šol. Pet- in desetletnih doklad po 10% bodo deležni tudi učitelji meščanskih šol.

Toliko se izvé od meščanskih šol iz deželnih šolskih postav raznih avstrijskih kronovin.

Ktere dežele so si pa osnovala že meščanskih šol?

Iz dolnje Avstrijskega mi je znan samo Dunaj, ki je l. 1870. štiri meščanske šole z 8 razredi osnoval, verh tega pa tudi več Grazrednih ljudskih šol napravil.

Na gorenjem Avstrijskem imajo od 13. jan. 1870. lastno deželno postavo zastran napravljanja in vzderževanja meščanskih šol. Po tej postavi naj se napravi le 7 trirazrednih meščanskih šol v bolj obertnijskih krajih. Šolnina znaša na teh šolah 4 gold. na leto; ravnatelj bode imel 1000 gold. in učitelji 800 gold. iz deželnega šolskega zaklada, iz kterega tudi dobi vsaka srenja, ki napravi meščansko šolo, 200 gold. podpore za zidanje šolske hiše in druge potrebe. Vsled te postave napravili so se v štirih krajih (Linc, Steier, Wels, Ried) še lani meščanske šole.

Na Štajerskem se meščanske šole snujejo v Gradcu, Radgoni, Hartbergu, Fürstenfeldu in menda še drugod. Na teh šolah bodo velike plače, po 800 gold. in s časoma še več.

Na Češkem je 43 nesamostojnih nižih realk, ki so v zvezi z ljudskimi šolami. Od teh se bode 13 meščanskih šol napravilo, iz drugih morda izrastó realne gimnazije.

Iz drugih dežel se še ne sliši, da bi bile že vstanovile kaj meščanskih šol; vendar se pa pridno ljudske šole razširjajo in tudi se ugiblje na Koroškem in še drugod, v kterih krajih po deželi in s kterimi pomočki bi se osnovale meščanske šole po deželi.

Kaj pa Kranjsko? Ali bi potrebovali mi meščanske šole? Se vé dá, vsaj ene ali dve naj bi se skušalo napraviti, in sicer v kakem večem okraji, kjer še ni nobene srednje šole, in kjer je že dobra 4razredna ljudska šola, da bode treba napraviti samo trirazredno meščansko šolo. Taki okraji bi bili: radoliški, logaški, postojnski, kočevski z večimi tergi in mesti, kakor so Radolice, Teržič, Idrija, Postojna, Kočevje.

Srenje same pri nas pač ne bode mogle napraviti in vzderževati takih šol; vendar pa bi to zmogli celi šolski okraji z malo deželno pomočjo.

Bog daj, da bi se ta želja na korist boljše izomike našega malo izobraženega ljudstva mogla vresničiti!

L.

Pisanje po meri ali taktiranji.

V novejšem času se je omenjeno učilo pri pisanju že precej priljubilo, pa to, kakor je razvidno, ne smemo reči, da v slovenskih šolah, ampak v nemških. Kazalo je to učiteljsko spraševanje v Gradcu. Spraševanji, mladi učitelji, kteri so dobili o tem ustmeno prašanje ali to praktično v šoli izpeljati, so pokazali vednost tega dobrega

učila, in da ga tudi rabijo. Do sedaj in še vedno se piše po naših šolah le iz predpisov, s table ali s predpisnih zgledov. Če se taka pisarija v šoli resno pretehta, je pač velika nesložnost. Nekteri učenci vlečejo pero po polževo, in derže ga, kakor bi jim uiti hotelo; nekteri se ne brigajo za pisarijo, so malomarni in čerčkajo lahko-mišljeno tebi nič, meni nič, toliko, da je le stran napolnjena; tretji spet lenarijo, naredé včasi, pa spet včasi kako pismenko; četerti se ozirajo, so termasti, nepokojujejo, in jim ni mar kaj storiti; učitelj pa, če ne popravlja posamesnim učencem, spreha se po šoli, ali za kratek čas kaj bere, ali kaj piše, jim pusti kak stavek eno uro po petnajstkrat, dvajsetkrat suho prepisati in zraven se dolgočasijo učitelj in učenci. Tak predpis včaka včasi starost, ostane tako dolgo na tabli, dokler ga nalega šolskega praha, ali pa plesnoba ne zakrije. Tako se je godilo in se še godi. To veliko pogubo časa in slabo različno pisarijo učencev odpraviti, je posebno primerno, tako imenovano taktiranje. Ta način pisanja vstvarja skupno mišljenje in delavnost vse šole in enakost v potegu, kar eden vleče, to tudi vsi drugi, kar učitelj napoveduje, to dela vsa šola, vse je pazno. Počasnež je prisiljen hitreje potegniti, naglež pa zmerneje. Nobeden se ne zmezi, lepa tihota je, kakor bi nobenega drugega v šoli ne bilo, kakor učitelj. On pa oistro čuje, da se povelje na tanko izvršuje; njegovo oko more vse učence prezirati, malomarne zasačevati in vedno govoriti. Za učitelja je to učilo trudapolnejše, za to se pa lenobi učencevi vrata zaprejo. Na drugem kraju mu pa to tudi veselje dela, ker vidi otroke, da jih tako pisanje veseli, kažejo radovedna lica, in se jim prav dopada, ko poskušajo v zraku podobno pismenke delati, in na učiteljevo povelje „na“, vsi pisno orodje nastavijo, na besedo „gori“ ali „ena“ vsi poprečno tanko čerto potegnejo, na „doli“ ali „dve“, pa vsi doli vlečejo, in tako gre naprej. Učitelj pa more pri vaji vse popred na šolski tabli pokazati. Tako pisati se pa le more začeti z začetniki v drugem polletju; v prvem pa, kakor nam sedanjí prav dobro sestavljeni Abecednik kaže, po pismobralnem učilu. Otroci poznajo in izrekajo pismenke v prvem polletju le po glasu, v drugem polletju se jih še le učé po imenu; pri taktiranju se pa morajo pismenke ravno po imenu izrekovati. Nahajajo se šole, v katerih je ta pregrešek, da učenci ne vejo pismenk po imenu povedati, in učitelji celó terdijo, da kaj tacega ni treba, in skozi in skozi glaskujejo. Kako neprijetno je slišati! Nočem pa prenapeto terditi, da bi mogli biti naši učenci izverstni lepopisci, ampak le to nam je zaželjena dosega naše ljudske šole, da bojo ti, ki šolo zapustijo, imeli lahkobralno, okusapolno, krepko, urno, dopadljivo in značajno pisarijo. Za taktiranje pa naše zvite, posebno

velike pismenke niso rabljive, ktere so v knjigah. K temu je pripomogel umerli dvorni pisalni učitelj Greiner v svojih popravljenih lepopisnih knjižicah, ktere so dovolj znane. V tej novejši izdaji so oblike pismenk tako lahke, proste in enolične, da ložeje ne morejo biti in so za taktično učilo vravnane. Za navod ste dobri pomožni knjižici, kteri se dobivate po vseh knjigarnicah: „Lesetaktschreibmethode für Volksschullehrer, spisal Jožef Leitgeb v Beču 1870, veljá 50 kr.; in „Anleitung für die praktische Behandlungsweise des Taktschreibunterrichtes“, spisal Franc Gartner v Beču 1869, veljá 48 kr. Se vé, knjižici ste nemški, pa slovenski učitelji smo predstavljaja in iskanja šolskega blaga dobro navajeni! Jaz sem te dve knjižici pregledal, mi prav dopadajo, torej pišem v svoji šoli po meri ali taktu, in se veselim dobrega vspeha in otroške dobre volje. Da bi nas tedaj nemške šole za toliko ne prehitete, je tedaj treba, da bi se tudi v slovenskih šolah taktiranje vdomačilo, da nas ne bodo Nemci za zadnje šteli, kar se je, žalibog! do zdaj godilo z zaničljivim imenovanjem: „die Windischen d'runten“! —

„Učit. Tov.“ nam pridno donaša časuprimernege obdelovanja učnih predmetov, torej bode tudi rad pri priložnosti natančneje to pisno učilo obravnaval! *)

Ivan Žolmir.

Geometrija ali merstvo v ljudski šoli.

(Dalje.)

Razdelitev kroga.

e. Kako se krog na dve enaki polovici razdeli?

V ta namen se potegne kterikoli premér, kakor kaže podoba X.

Na štiri enake dele se krog razdeli, ako se postavita v krog dva navpična preméra (sl. XI.). Kako se imenuje tak del?

Da se krog razdeli na osem delov, treba je le še vsaki kvadrant razpoloviti (sl. XII.).

Koliko stopinj obsega osmina kroga?

Kako bi se krog razdelil na 16, 32 delov?

Na šest delov se krog razdeli, če se s polomérom tega kroga posamesni deli (loki) na obvodu odrezujejo (sl. XIII.). Ako se dva taka dela za enega vzameta, razdeljen je krog le na tri dele.

Kako bi se krog razdelil na 9, 12, 18, 24 enakih delov?

Težavnejše je krog razdeliti na 10 enakih kosov. Za to se je iznašlo več načinov. Enega lahkega naj tu omenimo. Kakor slika

*) Na Kranjskem se po tem učilu že sploh podučuje. Prosimo tiste učitelje, kterim to učilo dobro ugaja, naj nam o njem kaj povedó. Vredn.

XIV. kaže, postavita se poloméra AO in BO navpik; na to se OB razpolovi v točki C, ki se z A zveže. Iz C se s polomérom CB odreže kosce CC'. Ostala črta CA pa je v celem obvodu ravno desetkrat zapopadena. Ako bi pa dva taka dela le za enega veljala, imamo krog razdeljen na 5 delov.

Kako se bode krog razdelil na 20, 30, 40 enakih lokov?

Ali imamo kako pravilo za razdeljenje kroga v poljubno veliko enakih delov?

Da. Ako zvežemo deline kroga s središčem, vidimo da je okoli tega toliko enakih kotov, kolikor je enakih delu na obvodu. Ti koti so pa tako veliki, kakor dotični loki. Treba je tedaj enake središčine kote risati, in njih krake do obvodu podaljšati. Da razdelimo krog (sl. XV.) na pet delov, izračunimo naj prvo velikost enega kota. Ta znaša $360^\circ = 72^\circ$. K temu kotu spada lok m n, ki ga petkrat na obvodu pomerimo, in krog je na pet enakih delov razdeljen.

Na ta način se more krog na 7, 11, 13, 17 enakih delov razkosati.

Kako veliki so dotični loki in koti?

Kako se krog ali polokrog na stopinje razdeljuje, in kako se tedaj prenašalec nareja, ni težko razumeti.

f. Kako se podobe v krog risajo?

V podobi XVI. je enakostrani trikot v krog vrisan. V ta namen se je bil krog razdelil na tri dele; delivne točke smo med seboj zvezali in dobili omenjeno pravilno podobo.

Da se v krog čveterokot, petokot, šestokot i. t. d. narisa, treba je le krog razdeliti na toliko enakih delov, kolikor strani naj ima pravilna podoba in delivne pike primerno zvezati.

V sliki XVII. je kvadrat in v XVIII. je pravilni šestokot v krog narisan.

Risajte pravilne petokote, sedmokote, osmokote i. t. d. v kroge!

g. Kako se okoli kroga podobe risajo?

Prejšnje podobe smo v sledečih treh slikah (XIX., XX., XXI.) okoli kroga postavili. To se je zgodilo tako, da smo krog razdelili na potrebno število enakih koscev, da smo potem k delivnim točkom vlekli polomére, na ktere smo zunaj kroga postavili dotičnice, ki so se v treh, štirih in petih kotih strinjale in tako naredile trikot, kvadrat in šestokot, opisan okoli kroga.

Opišite okoli kroga petokot, devetokot, desetokot i. t. d.

Opazujmo poslednjič še lego več krogov med seboj!

V sliki XXII. vidimo dva razna kroga, ki pa imata oba eno in tisto središče O, in se imenujeta osrednja. Plan ali prostor med obvodoma teh krogov se zove kolobár. Če dva kroga nimata istega središča, se pa dotikujeta ali prerezujejeta; če sta dovelj

narazen, pa tudi ne to, ne uno. Dotikovanje je znotraj (sl. XXIII.) ali pa zunaj (sl. XXIV.). Prav za prav se morata kroga vsikdar le v eni točki dotikovati.

Kedar se dva kroga režeta, imata dve piki med seboj skupno (sl. XXV.). Skupno imata pa tudi kos AB, ki se leča imenuje. Ostalima deloma pa se pravi mesec.

Krogovite čerte.

Če jajce po dolgostoma prerežemo, se nam pokaže ob robu čerta, ki jo zavolj tega imenujemo jajčasto okroglo čerto ali oblico.

Kako se ta obla čerta ali risa? Vzame se čerta AB, (st. XXVI.) iz srede C se vpiše krog, nastavi se navpičnica CČ, skozi A in Č se potegne čerta AE in skozi B in Č pa BD. Na to se opiše iz A lok BE in iz B lok AD in poslednjič iz Č lok DE. Tako je cela oblica doversena.

Druga kriva čerta je potlačen lok (sl. XXVII.). Ta se tako-le naredi: Čerta AB razdeli se v tri enake dele. Nad delom CČ se postavi enakostran trikot D C Č in strani DC in DČ se podaljšate. Iz C in Č se opišeta s polomérom AC in ČD loka AE in BF. Naposled se še iz D s polomérom DE naredi lok EF, in potlačen lok je gotov.

Slika XXVIII. kaže zvišan lok, ki se tako-le sestavi: V sredi AB se postavi navpičnica CČ. V povoljni visokosti vzemi točko D, skozi katero se potegneta AF in BE. Iz A opiši lok BF, in B pa AE in iz D pa lok EF!

Podoba XXIX. predstavlja uperti ali gotiški lok. Naredi se, tako da se pri čerti AB iz A opiše lok BC in iz B pa AC; oba loka se križata v točki C.

Okrogla čerta (sl. XXX.), ki se okoli sebi enakomerno ovija imenuje se zavitka. Tako-le se risa: V čerti AB se vzame središče C, iz katerega se opiše mali polokrog; na to se postavi krožilo v Č in se opiše polokrog s polomérom CB; zdaj se krožilo nazaj položi v C in se naredi polokrog s polomérom CE i. t. d. se čredoma ravnaajo polokrogi zdaj iz C zdaj iz Č.

Zavitki pri polževi lupini, so podobni okrogli čerti v sliki XXXI., ki se zove polžalica.

Čerta AB se razpolovi v točki O, od ktere se na desno in levo namérijo postavim 3 majhni deli (pa tudi več). Iz točke o se opiše s polomérom o c krog, potem se iz č opiše na vzdol polokrog, na to iz a navzgor potem iz d navzdol, dalje iz b navzgor i. t. d. tako dolgo, dokler je kaj majhnih delov na sredi. Dalje prih.

Naj važnije kmetijske resnice za ljudsko šolo,

spisal *Fr. Govekar.*

(Dalje.)

Vpr. Kako služijo rastlinam neorganski obstojni deli zemlje?

Odg. Neorganski obstojni deli zemlje služijo rastlinam za živž; vsi skupaj (zemlja) pa za podlago, v katerih korenine morejo trdneje stati.

V. So li v neorganskih delih zemlje razun peska, ogelnokislega apna in ilovice še druge snove?

O. Prav malo je še 8 — 9 raznih obstojnih delov, kakor so: kali, natron, magnezija, žvepleno- in fosforova kislina, klor, manganov okis in železni okis.

V. Ali so te snove unim, ki so v neorganskih delih rastlin, kaj enake?

O. Da, sej so ravno tiste.

V. Ali pa ni nikakoršnega razločka med obstojnimi deli rastlin in zemlje?

O. Se vé, da je razloček; ker zemlja je razun prej imenovanih delov še iz kremenčeve kisline in gline, rastline pa nimajo gline, ampak samo kremenčevo kislino, in živalska telesa (razun perja in kože, ktere so iz malo kremenčeve kisline) pa nič od obojih.

V. Kaj pa je glina?

O. Čista glina je bela terda zemlja, ktera se pa dá zmočena z rokami gnjesti; ako se jej kaj primeša, dobi razno barvo, toda ne dá se več tako rada gnjesti. Iz mokre in gnjetne gline so že v starodavnih časih posodo delali; mehko glino so žgali, to je, izžarili, ter dobili potem čversto in zvonečo robo. Glina je kremenčevokisla glinica, mešana več ali manj s kremenico in s kovinskimi okisi. Z vodo zmešana glina je mehka in gnjetna, ki ne pušča vode skozi sé. Zavoljo te lastnosti je pa za poljedelca mnogo vredna, ker ona njivi zaderžuje mokroto, ki je potrebna za vspešno rast. Zmes iz gline, peska in apna se pa imenuje lapor, ki daje najrodovitnišo zemljo.

V. Ali dobivajo rastline vse neorganske dele edino iz zemlje?

O. Da, edino iz zemlje jih dobivajo, v kateri rastejo?

V. Zakaj jih pa iz zraka ne jemljejo?

O. Ker v zraku ni kalija, natrona i. t. d.

V. Kako pa morejo dostikrat zeló nežne rastline povžiti te neorganske dele?

O. Voda vse snove v zemlji razkroji, in take potem korenine povžijejo.

V. Ali se nahajajo v vsakej zemlji prej imenovane neorganske snove?

O. V vsaki rodovitni zemlji se nahajajo, kajti rastline vse za svojo rast potrebujejo.

V. Ali potrebujejo rastline od vseh snov enako mero?

O. To ne, od enih snov jih potrebujejo ene več, druge manj. V naslednjem izkazku je razvidno, koliko neorganskih snov (pepela) ostane, ako sožgemo 1000 funtov suhega sena iz navadne trave, rudeče in bele detelje in metelike, in koliko funtov neorganskih snov je v vsaki.

	navadno seno	rudeča detelja	bela detelja	metelika
vode	144	160	160	160
kalija	17. 1	19. 5	10. 6	15. 2
natrona	4. 7	0. 9	4. 7	0. 7
magnezije	3. 3	6. 9	6. 0	3. 5
apna	7. 7	19. 2	19. 4	28. 8
fosforove kisline	4. 1	5. 6	8. 5	5. 1
žveplenove kisline	3. 4	1. 7	5. 3	3. 7
kremenčeve kisline	19. 7	1. 5	2. 7	1. 2
klora	5. 3	2. 1	1. 9	1. 1
žvepla	1. 7	2. 1	2. 7	2. 6
pepela	66. 6	56. 5	60. 3	60. 0

Iz tega je očitno, da so rastline iz zeló malo neorganskih delov, kajti v 1000 funtih rudeče detelje jih je samo 56½ funta; vse drugo (razun 160 funtov vode) so organske snove, ktere je ogenj povžil.

V. So li te snove, ktere se le v prav mali meri v rastlinah nahajajo, za njih rast res tako potrebne?

O. Tako so potrebne, da rastline brez njih obstati ne morejo.

V. Kaj pa se zgodi, ako ene teh snov v zemlji manjka?

O. Take rastline, ktere od pomanjkljive snove za-se le malo potrebujejo, vse eno dobro rastejo, druge pa, ktere od njih dosti potrebujejo, pa slabo rastejo. N. pr.: ako je v zemlji le malo apna, tedaj na taki zemlji navadno trava dobro raste, ne pa metelika, ktera za-se 4krat toliko apna potrebuje, kakor trava, kakor kaže zgoraj razkazek.

(Dalje prih.)

Drobtinice iz dnevnika slovenskega učitelja.

Spisuje Josip Levičnik.

Moto: „Nulla dies sine linea!“
Stari rimljanski pregovor.

VII.

Gozdnarstvo je bil tretji nauk, katerega smo se učili l. 1869. v gospodarstvenem tečaju na Dunaju. Kot domačin planinskih krajev, katerim je gozd silno važna reč, sem jaz za svojo stran pri tem nauku dvoje prav občudno pogrešal, namreč: 1. da je bilo za ta poduk odločenih premalo ur; in da je 2. docent, g. France Grossbauer (kteri je bil kmali po skončanem kurzu odlikovan z zlatim križcem za zasluge), se vé, od pičlo odmerjenega časa gnan, svoje uke vse prenašlo razlagati moral, in mu je bilo torej pogosto prav težko slediti s svinčnikom. Zraven tega je gospod — na videz slabotnih pers — včasih tudi tako tiho govoril, da ga je človek vkljub velike pazljivosti mnogokrat prav komaj umél. Poskušal bom vendar ob kratkem po domače povedati, kaj sem si o tem nauku začertal v svoj šolski dnevnik.

Kot vvod gozdnarskega poduka kazale so se nam najpred koristi, ki nam jih gozd na vse strani donaša. Dajé nam mnogoverstne lesenine za stavbe, za razna orodja in pihšja; derva za oglje in raznotéro kurjavo; — bramba je dalje gozd v goratih krajih zoper snéžne plazove in zémeljske usáde; dajé nam po presnem listju mnogo dobre klaje, v suhem pa obilno stelje za živino; skazuje pa se tudi kot posebno dobra bramba zoper sviž (leteči pesek = Flugsand), kteri, od vetra prenašan, zlasti po velikih planotah (v našem cesarstvu posebno po Moravskem in Ogerskem) mnogo škode napravi, ter polja in travnike zasiplje. Vštric tem koristim so se omenjali trije pglavitni sovražniki gozda; namreč: gozdni požári, škodljivi merčesi, in brezmišljene pokončevanje, katero poslednje je dandanašnje, žalibog, s prav redko izjembo skor povsod, kjerkoli še kaki štemelj moli iz zemlje. Govorilo se je v vvodu dalje, da se gozdi včasih sami zasajajo s tem, ker veter in voda prenašata seme iz enega kraja v drugega, kar se vidi zlastiv starotnih gozdih (Urwälder). V prejšnjih časih, dokler je bilo več gozdev, in so jih ljudje tudi zmerno sekali ter le bolj starino trebili, se je novo lesovje le po tej poti zaplodevalo. Dandanašnje pa, ko se od gozdev toliko zahteva, jim je treba poleg naravskega zasajevanja tudi druge umetne pomoči.

Razdelil nam je g. docent v daljnem uku gozde v tri pglavitne verste, namreč v visoke- (Hochwälder), nizke- (Niederwälder), in smesne gozde (Kompositions-, Mittelwälder). Pervi rastejo po-

sebeno počasi, torej tudi dolgo ne rodijo dobrega semena; včakajo pa za to visoko starost. Drugi rastejo bolj naglo, pa tudi hitreje dorastejo. Tretji so smes prvih dveh, tedaj mnogoverstnih gozdodrevnih plemen. Visoke gozde imenujemo tudi tamne, senčne, (Schattenpflanzen), ker jim preveč solnca ne tekne dobro. Le-sim spadajo zlasti: jelke in smreke; buka že mlaj. Svetle gozde (Lichtpflanzen) imenujejo one, ki ljubijo bolj solčno toploto. K tem se prištevajo: mecesen, borovec, bréza, trepelika, vérba i. t. d. Za tem govorilo se je od raznoverstnega načina pri sekanju gozdev. Nekteri se smejo sekati do golega (Kahl-Platthieb); nekatere je dobro le prebirati, ter se morajo puščati posamesna drevesa zastran semena (Besamungshieb); včasih se pa drevje le obsekuje za pičo in steljo (Blätterhieb). Do golega sekati se smejo le taki gozdi, ki se po semenu lahko kmali vnovič zaplodijo, kar velja zlasti od svetlih gozdev. Pa še pri tem ni vse eno, ali se začne sekati tu ali tam, ampak more se paziti na to, da se godi to na vetru nasprotni strani. Veter namreč napravlja pri gozdu lahko na mnogo strani veliko škodo, torej je treba tudi pri tem gospodarstvenem poslu paziti na krajne okoliščine ter poznati dobro, od kot vetrovi dohajajo. Kakor pa marsikje, zapazimo tudi pri gozdu posebno skerb narave same. Tako so n. pr. drevesa ob kraju ali koncu gozdev naj močnejša, naj krepkejša. Ako posekaš té, ti pade tudi bramba gozda in s tem nastaja velika škoda. Posebno smrekovi gozdi naj se načnejo, t. j. sekati pričnejo vselej od zavetne strani, da ima mladi zarod varstvo zoper merzle, puste in osušne vetrove. Naj bolje je, ako se krog in krog gozdev, kateri se sekajo, pusti iz dreves in germičja živa ograja (Waldmantel), ki vetrovom moč jemlje. Poleg vetrov so tudi merčesi gozdom zelo škodljivi; posebno tisti rujavi mali keberčki (Borkenkäfer), ki gnjezdijo pod drevesnim lubjem, delajo okolicam velik kvár. Zato je dobro, da se vse staro drevje, ki ga veter ali sneg polomi ali pohabi, podela v žagovce ali pa derva, in se tako gozd čedi ter večje škode varuje. Pod lubjem starih polomljenih dreves se škodljivi merčes naj rajše zaplodi.

Golo sekanje tamnih gozdev je za prihodnji lesni zarod posebno nevarna reč, ker postane med drugim tudi preveč mrazu razpostavljen; priporočevalo pa se je nasprotno iz takih gozdev starino prebirati, semena, bogata mlajša drevesa pa puščati, da se s tem mladi zarod zaplodi. Poznejše, ko mladičje dobro požene in začne kvisko rasti, se smejo zopet druga starejša débla iztrebiti, da niso mladičju na poti. *)

*) Hrastovina, jelovina in bukovina rastejo vkup tudi prav dobro; zlasti vgodna je taka smes za hrastovje. Tudi taki gozdi naj se golo ne sekajo. Op. g. doc.

Kar pa zadeva sekanje svetlih in nizkih gozdev, se sme to že bolj do golega storiti; samo pazi naj se na to, da se drevje seka kolikor je moč pri polti (tik pri korenini), ker iz korenin začne potem gnati kmali novi zarod. Posebno listnato drevje, k čimur se prišteva hrast, jesen, brestje, jagnjeta i. t. d., ima čudovito plodnost v koreninah. Zlasti, ako se stara debla s spijočimi očmi posekajo, požene naglo iz korenin novo drevje, ki starega obilo nadomesti. Tedaj je treba dobro gledati pri sekanju gozdev na razne okoliščine, kako in kje naj se seka, in tudi, kdaj naj se to zgodi. O prvih dveh točkah smo po večjem že govorili; toliko naj dostavimo še, da topli vlažni vetrovi mlademu gozdu niso ravno škodljivi. Kar pa zadeva čas, kdaj naj se gozd seka, se je priporočevala najbolj pomlad, dokler drevje še ni muževno. Za vlažne in močvirnate kraje se je svetoval celó zimski čas. Pri sekanju naj se pazi na to, da se drevje na pošev odsekuje; da se lubje štórov nič ne poškode in okruši, in tudi na to naj se dobro gleda, da se drevesni štóri sami ne razkoljejo, ker na tem je urnejša rast mladega zaróda.

Globoko perstno zemljišče in milo podnebje je listnatim gozdom naj bolj vgodno.

Smesne gozde dobro gojiti se je skor naj bolj priporočevalo; to pa se zgodi, ako les pri sekanju umno prebiramo. Na en orol se je svetovalo pustiti stati n. pr. 60 do 80 bogato-semenskih dreves raznega plemena; tako ni po eni strani mladi zarod preveč v senci, po drugi pa ima varstvo zoper vetrove. Pa tudi naj se ne pušča rasti tako drevje, ki prenaplo vkviško hiti; bolje so v to čokata, močna debla. Ako si gojimo v takih smesnih gozdih tudi hrastje in brestovje, je treba paziti, da taka drevesa ne stojijo preveč posamesno, ampak v skupinah (Gruppen). Smesni gozd zahteva dobre zemlje in shaja naj bolje po ne previsokih gričih. Kar pa zadeva obsekovanje dreves (Blätterhieb) za kermo, priporočevalo se je to posebno bolj revnim gospodarjem. Gorski javor in jesen dajeta namreč izverstno pičo za živino. Čas za pripravljanje take kerme se je imenoval naj bolj pripraven o Kresu.

(Prih. dalje.)

Metelko

v

slovenskem slovstvu.

11. Kar so ti trije učenjaki pisali o slovnici Metelkovi, to je čversta kritika, ktera ne podira le, ampak tudi zida. In taka bodi nam Slovencem v čislih. Povedali so mu, vzlasti o čerkah in njihovih oblikah, prijazno in spodobno skor vse, kar se mu je pozneje

očitalo neprijazno in časih celo nedostojno! Iz Gorice mu je 12. sept. 1825 Valentin Stanič (Stanig r. 1774, u. 1847), ki je bil ondi oziroma to, kar Dajnko na Štajarskem, Jarnik na Koroškem, pisal to-le: „Povedati Vam moram, da mi oblika novih čerk, malo da ne vseh, ni všeč“. Tako sta sodila i Ravnikar i Kopitar; Metelko sam ni bil z njimi prav zadovoljen (Vorrede XXVIII); čislali pa so notranjo veljavo njegove slovnice vsi, posebej tudi M. Čop in P. J. Šafařík.

Pavel Josef Šafařík (r. 1795, u. 1861) je l. 1826 spisal ter v Budi (Ofen) dal na svetlo „Die Geschichte der slawischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten“. Ta knjiga mu je bila osnova, po kateri je zložiti hotel polagoma slovstveno zgodovino vseh rodov slovanskih. Obračal se je iz Novisada, kjer je bival do l. 1833, pismeno do raznih pisateljev, naj mu pomagajo v ta namen. Izmed Slovencev sta ga podpirala Kopitar in Matija Čop, tedaj knjižničar ljubljanski. Prijateljsko so si dopisovali, in razun Kopitarja je bil vzlasti Šafařík, kateri je Čopu, kakor sam pravi, nekako vsilil veselost do slovanskih in slovenskih reči. Marljivo je nabiral Čop vse, karkoli je mogel dobiti o bukvah slovenskih (windischen), popisal jih ob kratkem in poslal je spis svoj, 100 strani v celih polah, učenemu prijatelju v naznanjeni namen. Poslal ga je bil po Kopitarju, kateri je kratko pa krepko po svoji navadi tu in tam še kaj pristavil, ter pisal o tej priliki Šafaříku: „To so krasni spiski; javajlne bi bili mogli od kod drugod za svoje delo dobiti tako dobre priprave. Čop je mehek presojevalec in obširnega vzajemnega znanja (Zhóp ist ein milder Recensent und von extensivem Vergleichsgesichtskreis)“. Šafařík je jugoslovansko književno zgodovino tedaj bil sicer doversil, ali na svetlo jo je še le po njegovi smerti dal Jos. Jireček (l. 1864 in 1865 v Pragi). V prvem zvezku, ki ima v sebi slovensko pa glagoliško pismenstvo (Paul Jos. Šafařík's Geschichte der südslawischen Literatur. I. Slowenisches u. Glagolitisches Schriftthum), se bere p. o Metelkotu str. 40, 41: Temu dobremu jezikoslovcu in pridnemu pisatelju gre hvala, da je kranjski pismenosti dal več jedernatih jezikoslovnih in naučnih bukev, in ta hvala bode še večí, kadar pride na svetlo njegov slovenski slovar, o katerem se dela že nekaj let. S svojo slovnico (Lehrgebäude) slovenskega jezika po Dobrovskega sestavu je slovničnemu razlaganju kranjskega narečja dal znanstveno, stanovitno podlago: prihodnjemu slovanskemu Jak. Grimmu pa prijetno pripravo k spisovanju občne primerjajoče slovnice. Da bi pač le predolgo ne izostala po tem sestavu narejena poljska, serbska in hrovaška slovnica! In str. 61: Zasluženje, ktero si je Metelko pridobil, ker je Dobrovskega slovnični sestav obernil na jezik slovenski in tako slo-

vanskim jezikoslovcem podal vgodno, tehtno, kaj pripravno naučno knjigo, to zaslužnje je brez vsega pregovarjanja veliko in stano-vito. V tej knjigi skuša Metelko popolno in dosledno vstreči po-trebi, katero sta čutila n. pr. že Popovič, Gutschmann i. t. d. in katero je na tanko opisal Kopitar, da tiste glasove, za ktere latinska abe-ceda nima znamkov, piše z lastnimi čerkami, kakor je l. 1824 poskušal že tudi P. Dajnko. Bilo je odslej na Kranjskem več bukev na-tisnjenih v tej Metelkovi abecedi; vzdiga se pa tudi zoper to čerkopisje precej veliko nasprotovanje.

V predgovoru k svoji slovnici str. XXVI. pripoveduje Metelko o Markotu in Dajnkotu, da sta oba popravljala naš čerkopis, pa da ga nobeden ni popravil. Po moji misli, pravi, bi bil Dajnko bolj prav storil, ko bi se bil v svoji slovnici v marsikterih rečeh ravnal bolj po Šmigocu; pa — quilibet abundet in sensu suo.

S kolikim vspehom je delal pa Metelko in kako osodo je imela njegova pisava — Metelčica?

Šolsko obzorje.

Iz rogačkega okraja na Štajarskem. Kam? v Zagreb ali v Linc? To je vprašanje pri nas zastran obiskovanja učiteljskega zbora. V Linc je preda-leč, v Zagreb je bližje. Šli bomo k našim slovanskim prijateljem, in se bomo z njimi ne samo dušno ampak tudi telesno združevali in po-menkovali o narodni šoli. Ker se bode v Zagrebu sploh slovansko šolstvo pretresovalo, je tedaj za nas slovenske učitelje veliko važnejši slovanski učiteljski zbor, kakor nemški. Mi učimo na slovenski zemlji in imamo vestno skrbeti za prihodnji omikani slovenski narod, kateri je žalibog! tako dolgo dremal, in tedaj ne po svojem vzroku še v marsikteri nevednosti tava. Pri tem zboru bomo slišali zdatna jederca za slovensko šolstvo, in pri nas bode, da narodu v smisli, ktera se mu prilega, k omiki in izobraženosti pripomremo! Na kaki način se naj to sploh godi, kako naj se naše šol-stvo vravná, da se bo v njem za pravi napredek ljudstva delalo, vse to bomo slišali. Kteri učitelj je tedaj ud velikega slovanskega debila, se bo potrudil, iti za bratevskim in prijateljskim vabilom in klicem pogumnih za-grebčikib školnikov k splošnemu slovanskemu učiteljskemu zboru!

Bolj ko se bomo edinili, večja bo naša moč in obilnejši bojo naši vspehi! Če se pa ne bomo mezili in gibali, nam osoda ne bode mila! Sami od sebe nam ne bodo začeli pečeni tiči iz zraka letati. Tirjati moramo! Kakor nam odbor za stanovanje v 13. listu „Uč. Tov.“ naznanja, obiskovalci tega zbora ne bodo imeli velikih stroškov, kar bo vsakemu mogočejše se ga ydeleževati. V tem okraju smo 22. avgusta vsi potniki proti Zagrebu, razun če še ktere-ga kakšna nenadna okoliščina ne zadene; popred pa še moramo od-pust dobiti. Tedaj le obilno 22. avgusta v Zagreb, da bomo imé tega zbora mogli djati v zlati okvir. Da se vidimo, zdravi!

Ivan Žolnir.

Iz Gorenskega. „Vaterland-ov“ dopisnik ABC 17. pret. m. razkladal je o učiteljskih zadevah po deželi tako nepremišljeno, da mu mora vsakdo

reči, da o vsem tem čisto nič ne razume, ali pa ga je nevošljivost tako prevzela, da resnice ne vidi sedaj, ko se ljudskim učiteljem na deželi vendar enkrat kaže nekaj upanja. On pravi: „Učitelj na deželi že sedaj ložeje shaja, kakor vradnik in tudi ložeje kakor profesor srednje šole, kateri mora za obleko, hrano, stanovanje, svečavo in kurjavo veliko več izdajati, kakor pa učitelj na deželi, ki ima stanovanje in kurjavo zastonj, obleko in hrano pa veliko ceneje“. Rad bi vedel, kako zna ta dopisnik številiti, ko pravi, da imajo učitelji po deželi kurjavo zastonj, vse bolji kup i. t. d. Jaz sem učitelj v gorah, kjer je dovolj derv, in vendar sem letos seženj derv moral plačati čez 4 gold., za naprej bodo še dražje. Moj sosedni učitelj ima svoj drevošec ali del, kjer sme sekati derva za zastonj, ali ta kraj je tri ure daleč v Jelovici, tako da gre voznik zjutraj pred dnevom na pot, in pride komaj do noči z vozičkom, na katerim so trije mali „porajkeljni“, kateri niso toliko vredni, kolikor stane voznikova plača in pijača. Mleko plačujem po 10 kr. bokal, funt masla pa po 50 kr., in vsaka druga reč — meso (če se še dobi), rajž, sol itd. je na deželi dražji, kakor v mestu. Vaterland-ov dopisnik ne vé, da z vse gorenske strani hodijo sedaj ljudje v Ljubljano na terg, kjer reči nakupijo in potem domá za ne majhen dobiček prodajajo. Tudi obleko mora učitelj na deželi dražje plačevati, kakor se plačuje v mestu. Učitelj ne more imeti za vse take obleke, kakoršno izdeljujejo na kmetih rokodelci; tedaj mora zavoljo mnogo takih opravkov večkrat iti v mesto in tedaj obleko dražje plačevati. Pa, ako bi učitelji na deželi tù pa tam (kar v naših gorenskih krajih ni) s telesnimi potrebami ložeje shajali, kakor mestni učitelji, vprašamo: kako pa je z dušnimi potrebami na deželi? Mislimo si učitelja v gorah, ki je vsemu svetu zapert. Vendar mora učasi kaj brati; tedaj potrebuje knjig in časopisov, ktere si mora drago drago pridobivati in naročevati. Poglejmo učitelja v mestu! on sedi pri viru vsega tega; ni mu treba toliko izdajati za svoje izobraževanje, kakor učitelju na deželi, kateri ima dobro voljo, da bi se rad dalje izobraževal. To je ena. Poglejmo pa učitelja, kateri je oče več otrok, več sinov! Rad bi svoje sinove vendar za kaj več omikal, kakor za kmečke pastirje, hlapce in dervarje; pa kako mu je to mogoče, ker nima denarja, da bi jih pošiljal v srednje ali višje šole, in tako mora kmečki učitelj večkrat med tem ko druge otroke izobražuje, svoje zanemarjati, ker si brez denarja ne more pomagati. Učitelji v mestu imajo tudi več prilike, da si lahko kaj prislužijo, kar si učitelj na kmetih ne more.

Iz vsega tega se vidi, da se nam kmečkim, posebno gorenskimi učiteljem za telesni in dušni živčev vse huje godi, kakor mestnim učiteljem, posebno gg. profesorjem srednjih šol, kateri imajo po štiri in petkrat več dohodkov na leto, kakor kmečki učitelj z naj boljšo plačo. Vaterland-ov dopisnik tudi pravi (kar moramo ljudski učitelji mnogokrat slišati) da učitelj na kmetih ložeje shaja, kakor duhovnik, kateri je mogel veliko več „študirati“. Za take besede zdravi pameti ni treba veliko ugovora. Da se sedanji učitelji nismo veliko po šolah potikali, je sicer res — a tega nismo sami krivi, ker učili in storili smo vse, kar koli se je tirjalo od nas in še več, ker izobražujemo se od dne do dne sami in lahko terdimo, da po večini ne zaostajamo za drugimi stanovi. Kar pa zadeva učiteljeve in duhovnikove dohodke na kmetih je tù tak razložek kakor med blatom in biserom. Duhovni gospod je sam in ima zraven rednih dohodkov še mnogo mnogo precej zdatnih postranskih prislužkov, ki jih učitelj nima in imeti ne more. Pa slišim reči: „Čemu pa ima učitelj deržino, naj bode sam, kakor

duhoven!“ Takim besedam zopet ne odgovarjam, ker mislim, da tako vprašanje ni kerščansko — ja še celó človeško ne. Vsak, kdor le količkaj predvarja tirjatve današnjega časa, more spoznati, da je prosto ljudstvo treba izobraževati in sicer tehtno izobraževati. Za to pa nam je treba dobrih šol, in če hočemo dobrih šol, moramo imeti dobre učitelje, dobri učitelji pa se bodo dobili (kakor vsaki drugi delalci) po dobri pripravi in boljši plači. Toliko mimo gredé Vaterland-ovemu dopisniku, iz katerega nam učiteljem veje veter same nevošljivosti, kar ne pristje prav „ultramontanskemu“ obnebu.

x.

Iz Železnikov. (Očitna zahvala.) Lepa zbirka učnih pripomočkov tukajšnje šole se je zopet pomnožila z znamenitim darom. Naš verli okrajni šolski nadzornik in c. k. gimn. profesor v Kranji, gosp. Fr. Krašan, je namreč pokloniti blagovolil na radost našo in naše šolske mladosti tukajšnji učilnici lepo in veliko zemeljsko oblo (globus) s slovenskim tekstom. Sicer smo vpisali to hvale vredno djanje kot stalni spominek v našo šolsko kroniko, vendar pa spoznamo za dolžnost, za lepi dar tudi blagemu g. nadzorniku tū očitno zahvalo izreči.

Jos. Levičnik,

V Železnikih 6. julija 1871.

učenik in pervesednik krajnega
šolskega sveta.

Iz Ljubljane. Učiteljem pevcem! Jesenski zbor ljudskih učiteljev na Kranjskem bode 27. in 28. septembra t. l. Pri tej priliki bode tudi pervikrat javna učiteljska beseda (koncert), z godbo, petjem, govori i. t. d. in sicer na korist drušvu v pomoč učiteljem, njihovim vdovam in sirotam na Kranjskem. Pevski oddelek te besede bode dobrotno vravnaval g. Anton Nedved, učitelj glasbe pri c. k. izobraževališču za učitelje. Da bi se pa pri tej besedi učitelji pervikrat dobro obnesli, vljudno vabimo vse gg. učitelje pevce, naj se podpisanemu odboru že do konec tega meseca oglašé, da pridejo k zboru in ja povedo, kateri glas pojó, ker se jim bodo potem na dom poslali napevi za posamne vaje. Učitelji pevci, združite se v mogočni zbor — vsi od prvega do zadnjega — in kažite, da v bratovski harmoniji, blišči naše geslo: „V združbi je moč in napredek!“

Odbor učit. društva za Kranjsko.

Po sklepu odbora učiteljskega društva za Kranjsko bode se pri jesenskem učiteljskem zboru v Ljubljani napravila tudi izložba učnih pomočkov in naj raji takih, ki se spešno rabijo v naši ljudski šoli. Vse učitelje in šolske prijatelje, ki imajo kaj takih učil, prosimo naj jih v ta namen saj do 15. sept. t. l. pošiljajo odboru za izložbo učnih pomočkov v Ljubljani.

— Njihovo Veličanstvo je z najvikšim sklepom 5. t. m. deželnemu šolskemu nadzorniku dr. Francetu Močniku, stopivšemu v pokoj, zavoljo mnogih zaslug pri šolstvu podelilo red železne krone tretjega reda. Slavnim zaslugam slavni venec!

— Prijateljem cerkvenega petja naznanjamo, da bodo jutri ob 10. v križanski cerkvi pod vodstvom g. Nedveda pripravniki tukajšnjega učiteljskega izobraževališča pervikrat peli mašo v A-mol od Oberhofferja z Weissovimi in Nedvedovimi dodatki.

Listnica. Č. g. — m. — v G.: Vašo „razpravo o odgoji“ bomo radi sprejeli. Prosimo!